

Genişletilmiş Özet

Çalışan Annelerin Akıllı Telefon Bağımlılıkları ile Çocuklarının Problemlı Teknoloji Kullanımı Arasındaki İlişkide Ebeveyn Suçluluğunun Aracılık Rolünün İncelenmesi

Giriş

Çalışan annelerden, kariyerinde hedeflediği konuma gelmesi amacıyla verdiği emeğin yanında iş, eř, çocuk ve aile dengesini de sağlaması beklenmektedir (Korkmaz, 2020). İş, eř ve anne rolleri arasında denge kurmaya çalışan kadınlar için akıllı telefonlar, sorumluluklarını yerine getirmede yardımcıları haline gelmiştir. Bununla birlikte, dijital kolaylıklar yalnızca çalışma hayatıyla sınırlı kalmamıştır. İhtiyaçlar, geliştirilen uygulamalar üzerinden giderek daha hızlı ve kolay karşılanmaya çalışılsa da Erbaş'ın (2020) vurguladığı gibi teknolojiye akıllı telefon kadar kolay erişebilmenin sonucunda teknolojik bağımlılıklar yaygınlaşmıştır. Ebeveynlerin günlük hayattaki akıllı telefon kullanımları sebebiyle çocuklar çok küçük yaşlarda teknolojiyle tanışmaktadır. Bunun sonucunda teknolojik bağımlılıklar gibi problemlı teknoloji kullanımları ortaya çıkmış ve erken çocukluk döneminde ciddi boyutta görölmeye başlamıştır (Erbaş, 2020). Aktaş'a (1994) göre, annenin çalışıyor olması ve günlerinin büyük çoğunluğunda işle meşgul olmaları sonucunda çocuklarını ihmal ettikleri düşünceleleri annelerin suçluluk hissetmelerine yol açmaktadır. Suçluluk duygusunu yaşayan bireylerin telafi edici davranışlara yöneldikleri bilinmektedir (Hoffman, 1996). Ebeveynler, yaşadıkları suçluluğu azaltmaya yönelik itiraf etme, özür dileme, davranışı geri almaya çalışma, lezzetli atıştırmalıklar sunma, daha çok sarılma gibi eylemler sergilemektedirler (Aarntzen ve ark., 2019; Tanğney, 1990). Bandura'ya (1978) göre, öğrenmenin temelini gözlem, model alma ve taklit oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, annenin akıllı telefonu aktif kullanmasının çocuğu etkilediği düşünölmektedir. Küçük yaştaki çocuklar için teknoloji kullanımında annelerin önemli bir model olması (Kurtoğlu Erden ve Uslupehlivan, 2021) ve annenin hissettiği suçluluğu azaltmak amacıyla telafi edici davranışlara başvurarak (Hoffman, 1996) teknoloji kullanımına izin verici tutum sergilemesinin çocuğun problemlı teknoloji kullanımıyla ilişkili olduğu düşünölmektedir. Bu doğrultuda, annenin akıllı telefon kullanımıyla beraber suçluluk hissinin artması ve suçluluğu telafi edici davranışlarda bulunması sonucunda çocukta problemlı teknoloji kullanımı gelişebileceği değerlendirilebilir. Bu araştırmada, çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı ve ebeveyn suçluluğunun okul öncesi dönemdeki çocukların problemlı teknoloji kullanımlarıyla ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Bu araştırma, ilişkisel modele uygun olarak yürütölmüştür. İlişkisel model, literatür taraması yoluyla değerkenler arasındaki ilişkiye dair şüpheleri incelemek ve tespit edilen ilişkiye gerekçe sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (Wood & Brink, 1998). Bu araştırmada, çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarının problemlı teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılığı incelenmektedir.

Araştırma grubunu okul öncesi dönemde çocuğu bulunan çalışan anneler oluşturmaktadır. Bu araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır (Martella ve ark., 2013). Bu doğrultuda 22 ile 50 yaş aralığında olan ve okul öncesi dönemde çocuğu bulunan 260 çalışan anneye ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında "Kişisel Bilgi Formu", "Akıllı Telefon Bağımlılığı Ölçeği Kısa Formu (Noyan ve ark., 2015)", "Ebeveyn Suçluluk Ölçeği (Polat ve ark., 2022)" ve "Çocuklar için Problemlı Teknoloji Kullanımı Ölçeği (Konca ve ark., 2022) kullanılmıştır.

İstatistiksel analizler için SPSS 23.0 paket programı ve SPSS PROCESS v.4.2 eklentisi kullanılmıştır. Doğrudan ve dolaylı etkileri ortaya çıkarmak için Preacher ve Hayes'in (2018) önerilerine uygun şekilde regresyon temelli aracılık makrosu kullanılmıştır. Aracılığın anlamlılığını test etmek amacıyla bootstrapping işlemi uygulanmıştır. Bootstrap tekniği kullanılırken, 5.000 örneklem %95 güven aralığı belirlenmiştir. Analizde 4. model kullanılmıştır.

Bulgular

Değerkenler arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu için aracılık rolünün incelenmesi gerçeleştirilmiştir. Çalışan annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuğunun problemlı teknoloji kullanımı düzeyleri arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracılık rolü olduğu bulunmuştur. Model sonucunda ortaya çıkan doğrudan etkiler incelendiğinde, annenin akıllı telefon bağımlılığının ebeveyn suçluluğunu ($B = .32, p < .001$), annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuklarda problemlı teknoloji kullanımını ($B = .52, p < .001$) ve ebeveyn suçluluğunun, çocuklarda problemlı teknoloji kullanımını ($B = .37, p < .001$) doğrudan pozitif yönde anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveyn suçluluğunun aracı değerken olarak modele eklenmesinden önce, annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuklarda problemlı teknoloji kullanımını doğrudan pozitif yönde anlamlı yordadığı ($B = .52, p < .001$) ve aracı değerken modele dahil edildiğinde yordama gücünün ($B = .39, p < .001$) azalmasıyla birlikte halen anlamlı olduğu görölmektedir. Bu sonuç doğrultusunda modelde dolaylı etkinin olduğunu, annenin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarda problemlı teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun

aracılık rolünün olduğu görülmüştür. Modele uygulanan bootstrapping analizi sonucunda oluşan bootstrapping katsayısı ve %95 güven aralıklarında üst ve alt değerler incelendiğinde, annenin akıllı telefon bağımlılığının çocuklarda problemleri kullanımını ebeveyn suçluluğu aracılığıyla yordamasının anlamlı olduğu görülmektedir (bootstrap katsayısı = .118, %95GA = .05, .20).

Tartışma

Bu araştırmada, çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarında problemleri teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracı rolü olduğu ortaya konulmuştur. Ebeveynlerin ve çocukların teknoloji kullanımı alışkanlıklarının birbirleriyle yakın ilişkili olduğu bilinmektedir (Terras & Ramsay, 2016). Bandura'ya (1978) göre, öğrenmenin temelini gözlem, model alma ve taklit oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çocuklar, kendi davranışlarına yön veren özelliklerin önemli bir bölümünü yetişkinlerin davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler (Aydın, 2016). Özellikle çocuğun erken yaşlarda en fazla ailesiyle vakit geçirdiği düşünüldüğünde, ebeveynlerin rol model olmadaki önceliği de anlaşılmaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocukların ebeveynlerini teknoloji kullanımları açısından olumlu ya da olumsuz model alarak alışkanlıklar geliştirmesi, çocuklardaki problemleri teknoloji kullanım düzeyinde belirleyici rol oynamaktadır (Akkoyunlu & Tuğrul, 2002). Bu araştırma sonucunda da çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılıklarının çocuğun problemleri teknoloji kullanımını doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kadınların iş hayatında yer almalarındaki artış, anne istihdamının çocuklar üzerindeki etkilerine yönelik tartışmaların artmasına sebep olmuştur (Heiland ve ark., 2014). Bu etkilerden biri, çalışan annenin ve çocuğun teknolojiyi kullanma biçimleri hususundadır. Örneğin Ersöz & Özmen'e (2020) göre, iş yaşamında internetin sağladığı altyapının gelişmesiyle birlikte çalışanlar işlemleri akıllı telefonlarla kolayca gerçekleştirmektedirler. Mail Online'a (2008) göre, insanlar cep telefonlarına öylesine bağımlı hale gelmiştir ki şarjlarının bitecek olması ve bağlantının kesilmesi gibi düşünceler stres seviyelerinin artmasına yol açmaktadır. Annenin yaşadığı stresin, ebeveynlik rolünü ve çocuğu etkilediği bilinmektedir (Meighan, 2017). Teknolojiye yönelik geliştirilen bağımlılığın yarattığı stresin yanı sıra, çalışan annelere yüklenen iş ve aile rolleri de stres faktörü oluşturmaktadır. Özellikle çalışan annelerde, iş, ev ve ebeveynliğin getirdiği sorumlulukların birbirleriyle çatışması sonucunda stres seviyesi yükselmektedir (Poduval J & Poduval M, 2009). Stres seviyesi yükselen ebeveynlerin suçluluk duyguları yaşamaları kaçınılmaz bir durumdur (Simon, 1995). Blatt ve arkadaşları'na (1984) göre, suçluluk, bağımlılığın temel unsurlarından biridir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar, bağımlılığın suçluluk duygusuyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Çam & Ayakdaş Dağlı, 2017; Kalyoncu ve ark., 2002). Ayrıca, aşırı akıllı telefon kullanımıyla suçluluk duygusu da ilişkilendirilmektedir (Chatterjee & Kar, 2021). Bu araştırmada, çalışan annelerin akıllı telefon bağımlılığı ile çocuklarında problemleri teknoloji kullanımı arasındaki ilişkide ebeveyn suçluluğunun aracı rolü olduğu bulunmuştur.